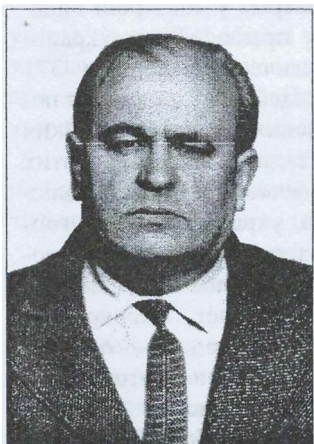

УЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ

(До 80-річчя від дня народження доцента І. В. Зиканя)

Імре Васильович Зикань народився 5 листопада 1928 року в селищі Великий Бичків Рахівського району Закарпатської області в сім'ї робітників. У 1948 році отримав атестат зрілості в Солотвинській середній школі. Після закінчення середньої школи рік працює забійником у Солотвинському солеруднику. Після цього вступає в Хустське педучилище і повертається в Солотвинську середню школу викладати угорську мову та літературу.

Прагнення до знань не залишає його в спокої. У 1953 році він вступає в Одеський педагогічний інститут, який успішно закінчує в 1958 році і отримує диплом викладача німецької мови. З 15 жовтня 1959 року – аспірант Тартуського університету на кафедрі фінно-угорських мов. Керівником його дисертаційної роботи був відомий фінно-угрист, академік Естонської Академії наук Пауль Арісте.

Навчаючись в аспірантурі, Імре Зикань активно збирав фактичний діалектний матеріал, зокрема угорські запозичення в румунських говірках Тячівщини. Опрацював цей матеріал і уже

у 1962 році публікує статтю російською мовою «Некоторые архаизмы венгерского происхождения в румынских говорах Закарпатья» // Лимбаши литература Молдавияскэ. — Кишинев, 1962, № 2.– С.41-46.

У наступні роки виходять з-під його пера й інші наукові статті: «Деякі особливості угорських лексичних запозичень у говорі румунського населення Закарпаття» (1963). У 1964 році з'являється друком автореферат його кандидатської дисертації «Влияние венгерского языка на диалект румынского языка в Закарпатьяе» обсягом 20 сторінок. У вступі автор відзначає, що основним його завданням було зібрати по можливості усі угорські запозичення в румунському середовищі Тячівщини, тобто в Мараморошських говорах сіл Біла Церква, Середнє Водяне, Діброва, Солотвино та в долині рік Апшиця та Бачків. Тут же подається нарис про історію дослідження угорсько-румунських мовних контактів, базуючись на важливих наукових працях, опублікованих з середини XIX століття. Імре Зикань не тільки знайомить читачів з працями відомих вчених, але й дає їм оцінку, висловлює свою думку, яку підтверджує конкретними мовними фактами. Основну увагу приділив угорським лексичним запозиченням в румунському діалекті Тячівщини. Він виділив 27 тематичних груп і в межах кожної з них наводить конкретні лексичні запозичення, які детально аналізує в окремих словникових статтях. Найбільше угорських лексичних запозичень зафіксовано автором у таких тематичних групах: Рід занять і професія (71); Житло, будівлі і

домашнє господарство (57); Залізнодорожна термінологія (47); Сільське господарство та рослинний світ (39); Гірнична справа (30); Суспільне життя і різні установи (29 лексем) і т.д.

Крім словникових статей, автор висвітлює в дисертації і ряд інших важливих питань:

1. Архаїзми угорського походження в закарпатському діалекті румунської мови.

2. Семантичні зрощення угорських запозичень в закарпатському діалекті румунської мови.

3. Фонетичні особливості угорських запозичень.

4. Деякі морфологічні особливості угорських запозичень.

У кінці дисертаційної роботи подаються висновки, які зводяться до того, що угорські запозичення в закарпатському діалекті румунської мови за часом їх проникання можна поділити на дві групи: перша з них належить до періоду, коли румуни Трансільванії і Закарпаття входили до складу Австро-Угорської феодальної монархії, а друга група – це позичення, що відносяться до періоду, коли Закарпатська область входила до складу капіталістичної Чехословаччини, коли румуни і угорці Тячівщини утворили угорсько-румунський мовний район. Далі автор відзначає, що лексичні запозичення з угорської мови в румунський діалект проникали в основному усним шляхом.

Імре Зикань у кінці 1964 року успішно захистив свою кандидатську дисертацію, працюючи уже викладачем на угорському відділенні Ужгородського державного університету.

Як бачимо, Імре Зикань цілеспрямовано йшов у науку, хоч цей шлях не був прямим і легким. У 1964 році він стає старшим викладачем кафедри угорської мови та літератури УжДУ, а в 1966 році — доцентом.

Якщо перші наукові праці Імре Зиканя були присвячені угорсько-румунським міждіалектним контактам, то уже з 70-их років ХХ століття він публікує статті з топонімії: «Топоніми села Шаланки»; «Походження назви села Шаланки»; (1970), ономастики: «Типи угорських прізвищ на Закарпатті, утворені від власних імен» (1971), діалектології: «Наші говірки» (1972), «Про час виникнення діалектів угорської мови» (1979). З історії угорської мови він видав два методичні посібники: «Угорські писані пам'ятки» ч.1, 1973 (90 с.), ч.2, 1974 (55 с.). Доцент Імре Зикань 16 наукових статей-розвідок присвятив культурі мови та нормам угорського правопису, які публікував в обласному угорськомовному журналі «*Kárpáti Kalendárium*»(1973–1976).

Поступово доцент Зикань обирає для дослідження більш обширні теми, наприклад, дослідження взаємозв'язків східнороманських мов з українською, російською та угорською мовами, публікує ряд статей про мовлення угорського населення Закарпаття.

Починаючи з 1967 року, Імре Зикань все більшу і більшу увагу приділяє іншій важливій темі – дослідженню фразеологічного багатства угорської, української, російської та німецької мов.

Перша його наукова стаття з цієї тематики з'явилася 1967 р. під назвою: «К вопросу о происхождении фразеологических оборотов в современном венгерском языке», яка була опублікована в науковому збірнику УжДУ, серія філології. – Київ, 1967. У 1970 році він публікує свою другу статтю «Німецькі фразеологічні запозичення в угорській мові», в якій подаються німецькі фразеологізми, запозичені угорською мовою в галузі трудової діяльності людини, внутрішніх і зовнішніх її особливостей, торговельних і суспільних відносин та військової справи. Все більше і більше з'являється наукових статей із фразеології: «Угорські фразеологічні одиниці з точки зору граматики» (1975), «Слов'янські фразеологічні запозичення в угорській мові» (1977), «Типи фразеологічних одиниць в угорських говорах Закарпаття» (1977), «Типи українсько-угорських фразеологічних паралелізмів з точки зору їх походження» (1978), «Побудова словникової статті в російсько-українсько-угорському словнику» (1982) та ряд інших статей. Ця його наполеглива робота дала свої плоди: у співавторстві з доктором філологічних наук, професором кафедри української мови УжДУ Василем Лавером у 1985 році видають свою першу солідну працю: «Русско-украинско-венгерский фразеологический словарь» 371 сторінка з бібліографією. Цей словник вміщує понад 3500 найбільш вживаних російських стійких словосполучень, прислів'їв, приповідок, крилатих висловів. Всі вони забезпечені граматики-стилістичною характеристикою, українськими та угорськими відповідниками, а також контекстом російською мовою. Наведемо дві словникові статті:

Ávgiевы конюшни (хабс, беспорядок) книжн. — **Ávgiеві стáйнi / конюшні** — **Augiasz istállója**. Случилось же сия окаязия потому, что письменный стол наш представляет Ávgiевы конюшни и только теперь я мог обрести – клочок бума́ги (Мусоргский).

Башмаки износьть (прошло́ мно́го вре́мени) – **стопта́ти бага́то / не одну́ пару (сім пар подошóв/чобіт) черевиків; стопта́ти не одну́ пару підме́ток** – **megtette a kelyere javát**. Он человек быва́лый – не одни башмаки износил.

Мета словника, як відзначають автори, – допомогти учням середніх шкіл області з українською, російською та угорською мовами навчання у засвоєнні та практичному застосуванні як в усній, так і в писемній формі основних типів найбільш вживаних сталих словосполучень російської мови, до яких підібрані в семантичному, стилістичному, емоціонально-експресивному відношенні фразеологізми української та угорської мов. Безперечно, що цей словник є бібліографічною рідкістю, але сьогодні уже не відпові-

дає вимогам, що ставляться до такого типу словників.

Нами підготовлений до видання новий українсько-угорський та угорсько-український словник сталих словосполучень, що незабаром вийде з друку. У ньому вміщені не тільки фразеологічні звороти, але й сталі словосполучення, коли в одній із мов це одне слово, а в іншій – стале словосполучення. Для працівників двомовних українських та угорських редакцій на Закарпатті це дуже важливо.

Двотисячний тираж словника дуже швидко розійшовся. Це пояснюється в першу чергу тим, що на словники такого типу уже давно чекали вчителі та учні середніх шкіл області, а також працівники редакцій обласних та районних газет, що виходять українською, російською та угорською мовами, а також працівники різних видавництв.

Ця тема не покидає доцента Зиканя до кінця його життя. Він з цієї теми публікує все нові й нові статті: “Приповідки та прислів’я, пов’язані з поведінкою людини”; “Класифікація угорських фразеологізмів”; “Значення фразеологізмів з точки зору педагогіки”; “Історія проникнення основних типів фразеологізмів латинського походження в угорській мові” тощо. Його науковий доробок складає майже 80 наукових статей.

Доцент Імре Зикань був також одним із укладачів першої збірки угорських народних казок Закарпаття “Три золоті стріли”, писав статті про епос фінно-угорських народів, одяг фінно-угорців, їх культуру й історію.

І. В. Зикань написав ряд серйозних рецензій на наукові праці Геннадія Корнілова, Ореста Ткаченка, Петра Лизанця та інших.

Імре Зикань був не тільки науковцем, але й досвідченим та вимогливим викладачем. Він добре розумів, що тільки той педагог може досягти відповідних висот, який постійно займається й науковою роботою. Доцент Імре Зикань в першу чергу мовознавець, але він непогано орієнтувався і в угорській літературі, етнографії, історії та інших споріднених дисциплінах, бо знав, що справжнім мовознавцем може бути тільки той, хто має широкі і глибокі знання і з споріднених наук.

Свою педагогічну діяльність він розпочав з викладання угорської мови для студентів російського та українського відділень, а потім поступово береться за читання основних курсів на угорському відділенні: вступ до фінно-угорознавства, естонська мова, яку читав з великою любов’ю, показуючи її милозвучність і лексичне багатство. Імре Зикань з глибоким знанням справи викладає протягом довгого часу діалектологію та історичну граматику угорської мови. Читає ряд спецкурсів: «Вступ до угорської фразеології», «Основи угорської граматики», «Угорський правопис», «Дієслово в угорській мові»,

«Угорські писемні пам’ятки» та керує дипломними і курсовими роботами.

Читаючи курс Історичної граматики угорської мови, він видав для студентів у двох частинах навчальний посібник “Угорські історичні пам’ятки”. Цей посібник допомагав студентам краще освоїти програмовий матеріал, адже по ньому проводилися практичні заняття.

Кілька слів про Імре Зиканя як людину й педагога. Він не дозволяв собі спізнюватися на заняття, був вимогливим до студентів, але, водночас, гуманним і об’єктивним в оцінці їх знань. Він не завжди говорив з студентами улесливо й мило, але вони його любили і поважали. Не з усіма викладачами кафедри, та інколи й із завідувачем, він знаходив спільну мову, але не терпів неправди і зверхності. Мав добрий гумор, але міг з гіркою іронією висловитись на адресу окремих своїх колег, поведінка яких не відповідала його моральним вимогам.

Викладацька робота в нього була на першому плані. Навіть із високою температурою він ходив на заняття. Чимало було випадків, коли я, як завідувач кафедри і декан, радив йому не приходити в такому стані читати лекції, а йти до лікаря. Однак він не завжди прислухався до цих порад. У 1987 році доцент І. В. Зикань був направлений університетом на одномісячну перепідготовку, або, як ми її називали, – підвищення кваліфікації в Тартуський університет. Повертаючись із Тарту додому, у поїзді перед Львовом він отримав інсульт. Спочатку його лікували у Львівській лікарні, а згодом сім’я перевезла його до Ужгорода. На жаль, хвороба була дуже важкою: він не міг ходити і розмовляти. Активне лікування і прекрасний догляд за ним як з боку доньки Христини, так і дружини Ержіки повних результатів не дали.

Члени кафедри його часто навідували вдома. Він дуже радів нам, посміхався, але, на жаль, не міг з нами перекинутися словом. Через три з половиною роки, а саме 20 січня 1991 року його не стало.

Доцента І. В. Зиканя більше немає, але залишилися для прийдешніх поколінь його наукові праці, його добрі справи. Залишилася його сім’я. Двоє синів від першого шлюбу закінчили хімічний факультет Ужгородського державного університету і працюють у м. Мукачеві, де проживає їх мама. Донька Христина від другого шлюбу закінчила угорське відділення нашого університету, поступила в аспірантуру при кафедрі і у 2002 році успішно захистила кандидатську дисертацію (науковий керівник – професор П.М.Лизанець). Нині працює доцентом кафедри угорської філології Ужгородського національного університету. Дружина Ержібет Зикань працює вчителькою угорської мови та літератури в Ужгородській середній школі № 10.

Імре Васильович Зикань протягом багатьох років керував студентським мовознавчим науковим гуртком. Цікаві студентські наукові доповіді, виголошені на цих гуртках, переростали у теми курсових і дипломних робіт. Доцент Імре Зикань був людиною скромною, трудолюбивою, відданою справі підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Він володів кількома мовами. У своїй автобіографії, яка зберігається у відділі кадрів УжДУ, він писав: «...розмовляю угорською, російською, німецькою, румунською, естонською мовами, а за допомогою словника – мовою есперанто й латинською мовою». Доцент Імре Зикань був першим викладачем на

угорському відділенні і вніс помітний внесок у становлення і розвиток кафедри угорської філології на філологічному факультеті Ужгородського державного університету, в налагодженні викладання угорської мови та підготовки спеціалістів з угорської мови й літератури для середніх шкіл області з угорською мовою навчання. Найважливішими принципами у науковій та педагогічній роботі доцента Імре Зиканя були сумлінність, чесність і доброта. Його наукова та педагогічна спадщина буде ґрунтовніше досліджуватися його учнями та прийдешнім поколінням філологів-унгаристів.

*Петро Лизанець,
доктор філологічних наук,
заслужений професор УжНУ*